

bogu itd. Kdor pa hoče vso pervino pretuhtati, bo najdel na nje družih krajih: din, sil, ki bogu itd.; po tem nam pervina na znanje daje, da po pravi izreki ni ne e ne i, ampak drugi glasnik, ki latinski čerkopis nima zanj posebnega znamenja, in prav taka je tudi pri nekterih družih glasnikih.

Nobeno drugo slovansko naréčje nima tako starih pismenih sostavkov kot so ti trije naši spominki ali karantanski ostanki; po vtérjenih dozdevkih sta I. in II. iz 8. in III. iz 10. véka, dokazano je pa, da so bili vsi trije spominki v 10. veku na blano (pergament) od dvéh različnih rok prepisani, ki so zdaj v Monakovem (München) v kr. knjižnici hranjeni*. *)

Na drugem kraju pa pravi: „Sploh so menili, da naš slovanski jezik nima nič starih pisanih spominkov z latinskimi pismeni kot iz 16. veka (stoletja); pa v kraljevi bukvarnici v Monaku so bili najdeni trije sostavki in v letu 1807 v „Lit. Anzeiger“ št. 12, str. 190 na znanje dani, ki so veliko starji pisanje našega slovanskega jezika razodeli. Perva dva sta iz 8. veka od prvih oznanovavcev svete vere v naših deželah, in zadnji sostavek je nagovor, ki ga je imel škof Abraham v 10. veku, kakor menijo na gorenskem v Loki, v svoji grajščini. Tako starega pisanja, kot je to, nima nobeno drugo slovansko naréčje. Moglo je že pred velikrat prepisano biti, in da so ga tudi neslovenske roke prepisovale, se vidi posebno v nagovoru, kjer je večkrat *b* namesti *p* postavljen, ktere dvé pismeni vsak Slovénc na tanko razloči. Ker se pa tudi sicer ves pravopis pogreša, je izvirno pisanje težko brati. Dasiravno je podobniši cirilskemu kakor našemu sedanjemu slovanskemu jeziku, se vendar dosti razločno kaže, da je to prav naše in nobeno drugo slovansko naréčje; toda vendar mora, kdor ga hoče prav uméti, staroslovansko pismenico znati. Ti trije tako imenitni spominki nam pa tudi kažejo, kako je nemarnost naš slovanski jezik iz visoke stopnje, na kateri je pred 1000 leti bil, na nizko djala“ . . .

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar tepega vidiš, hvalevrednega slútiš, koristnega skušaj, zapíši! — Po tej poti otmeš marsikaj pozabljivosti, in postavljaj hkrati sam sebi stalni spominek po prislovcu latinski: „Littera scripta manet“, ali po našem: „Zapísana čerka ostane“.

17. dan avgusta. (Komunalna šola IV. okraja. Ravnatelj Fr. Bobies.) O željah, seznaniti se vsaj nekoliko z notranjo pravnavo

*) Té tri sponinke ali perve začetke izobraženosti nam je s. kerščanska véra že precej ob svojem nastopu dodelila, od poprejšnega dolzega časa malikovavstva pa ni nobenega sledú tudi le nar manjšega žarka izobraženja. Kdo ne vidi iz tega velikosti darú kerščanstva, s kterim nam je luč izobraženja jezika in ljudstva prisijala? Kaj bi bilo z našim jezikom in ljudstvom brez kerščanstva?

začetnih dunajskih šol, šli smo nekateri tovarši danes popoldan (ker smo imeli ravno prostó) v komunalno (meščansko) šolo IV. okraja, katera je bila mojemu stanovanju izmed verste teh učilnic najbližja. Ako sem sploh veliko pričakoval od dunajskih pričetnih šol, vendar morem očitno povedati, da je bilo pričakovanje moje od djanske resnice daleč daleč prekošeno. Že zunajno lice omenjenega šolskega poslopja je kaj zalo, bolj palači kot učilnici nižje verste enako. Akoravno pod eno streho, so znotranji prostori, ki obsegajo deško in dekliško šolo, popolnoma ločeni, tako da oboje-spolna mladina ne pride med saboj čisto v nobeno dotiko, celo veža je prezidana po sredi; glavni vhod pa je le eden. To šolo (menim pa, da si morajo vse dunajske te verste zeló enake biti), z vso njeno opravo in njenimi učnimi pripomočki stavljam jaz v izgled vsem meščanskim učilnicam; in da ne pretiram svojega mnenja, lahko bo spoznal vsaki po mojem, akoravno le poveršnem popisu. Po prijaznem mladem gospodu smo bili vpeljani najprej v učne sobe. Taiste so prostorne, visoke, zračne in svitle. Vsaka ima na sprednji steni poleg podobe križanega Izveličarja še dve sveti sliki (če se morebiti od l. 1869. to ni kaj spremenilo). V vsaki sobi nahaja se za priméro prave temperature termometer. Tintniki so v stole, ki so, se vé, kaj lični, tako praktično vdeleni, da se otroci z njimi ne morejo igrati, in se po skrivni vravnavi le tadaj odpró, kadar je pisanja čas. Na zunajni strani vrat vsake učne sobe je natisnjen opomin, da med ukom vstop v taiste ni dovoljen. Za javne preskušnje in za telovadbo so napravljene nalašne, jako okusno in praktično vravnane dvorane. Knjižnica za šolsko mladino in za gg. učitelje ima zopet vsaka svojo posebno sobo; v prvi se shranjujejo tudi knjige za revne učence. Enako imajo gg. učitelji svoj posebni „Konferenzzimmer“. Posebno znamenita pa je soba, kjer se shranjujejo raznoteri učni pripomočki, in katera prav za prav zasluži imenovana biti šolski muzej. Videti so tù razne natlačene (našópane) živali; laznine, vtopljene v vinskem cvetu (Weingeist); zbirka metuljev, kebrov in svilnih červičov. Shranjene so tù mnogoverstne slike za kazalni poduk in predložki za risanje. Videti so dalje semena raznoterih rastlin, in sicer: žita, sadja, gozdnih dreves, čájev; — razne dišave in smole; dalje se znajdejo tù tudi razna lésna plemena, brez lubja in tudi z lubjem, ter z malimi vejicami, z listjem. Celo sáje in pepel kažejo, kaj je poslednji konec lesenine. Posebno se mi je tudi dopadalo videti pavolo v vseh njenih spremembah od semena noter do stkanega blaga; enako: svilo od kokona noter do zgotovljene žlahne róbe; in platno od semena in lanenih stebelcev noter do ubeljene tkaníne. Dalje se nahajajo med učnimi pripomočki raznoverstne mineralije, okamnine, soli; — razna kuhinska in pomizna posóda iz persti in maveca; mnogotere kovine in netílo; miniaturno kmetijsko orodje za poljedelstvo in domače gospodarstvo; iz lesa izrezane

mnogotere domače in divje živali; globusi, teluriji itd. itd. — Sploh imajo gg. učitelji vseh razredov v tem malem muzeju dokaj sredstev nakupičenih, s katerimi morejo djansko vterjevati uke svoje pred očmi šolske mladine. Ravnatelj te šole je od zadnjega dunajskega „Lehrertag-a“ nekoliko znani g. Fr. Bobies *). Ker stanuje v hiši, je zahtevala že spodobnost, da smo se mu šli poslednjič poklonit. Prav prijazen je bil z nami, in spraševal nas o mnogih šolskih stvareh.

18. dan avgusta. (Rojstni dan presvetlega cesarja. Cesarski dvor. Vojaška slovesnost na Jožefovo-mestnem (Josefstädter) „glacis-u“. Slovesne božje službe v raznih cerkvah. Na višini Št. Štefanskega zvonika.) Danes se mi je zopet spolnilo mnogo že davno gojenih željá. Kdo bi pač ne hrepenel preživeti enkrat v življenji rojstni dan presvitlega vladarja v njegovem stolnem mestu; — še kot mali dijak v Ljubljani sem se tega dneva in njegovih slovesnost vselej že dolgo popred veselil. Da pa Dunaj mora biti manjšim mestom tudi v tej reči izgled, je gotovo. Koj zarano zjutraj nas je prebudil iz sladkega spanja bobneči grom topov; njemu pridružile so se veršeče vojaške godbe, ki so po raznih ulicah mesta in predmestij svirale vesele okroglice, ter stanovnikom prijetno piskaje voščile „dobro jutro“. Proti 8. uri napotil sem se gledati najodličnejšo vojaško slovesnost, ki mi jo je bilo do sedaj viditi dáno. Veršiti se je imela na Jožefovo-mestnem „glacis-u“, ali „paradeplatzu“. **) Pot moja peljala me je skoz cesarski dvor ali cesarski grad, katerega sem o tej priliki precej natančno ogledal. Ker so v tem gradu že od 18. stoletja bivali in stolovali visoki vladarji iz slavne avstrijske rodbine, in je bil večkrat prezidan in prizidan, torej se nad njim pogrěša prava ravnomernost ali simetrija, in ima poslopje zaradi tega bolj starinski obraz. Spodnje lice cesarskega dvora (t. j. od mestne strani gledano) raztega na tej strani svoje visoke zidine na tri strani, in le-té opasujejo prostorni Jožefovi terg, sred katerega stoji na visokem kamnitem stojalu bronasti kip cesarja Jožefa II. sedeč na 2 sežnja visokem bronastem vrancu. Postavljen je bil ta spominek léta 1806, in je v vsem nad 5 1/2 sežnjev visok. V tem oddelku

*) Nisem mislil tadaj, da bo ta mož prišel čez kaj let k taki „korajji“, da bo celo ministru za uk in bogočastje kazal zobe in javno upiral se njegovim naredbam, kar se je zadnji čas zgodilo, in zaradi česar gre ravno sedaj glasni šum menda po vseh političnih in več ali manj tudi pedagogičnih časnikih. Ne bili si pa tudi domišljevali, da bo „insubordinacija“ pri učiteljstvu mogla kdaj povzdigniti tako oholo in prederzno svojo glavo. Žalostno znamenje to! Pis.

**) Obširna ta planota, ena naj lepših prostorov za vojaške slovesnosti in vaje, ki se nahaja med notrajnim mestom (v obliču cesarskega dvora) in zapadnimi predmestji, je bila od tistih dob po velikodušnosti presvetlega cesarja Frano Jožefa, prepučena v prid najodličnejših javnih stavb dunajskega mesta. Tu ima namreč v kratkem iz tal izrasti novo vseučilišče, nova mestna hiša (za katero je bil ravno zadnje dni položen temeljni kamen), nova državna zbornica itd. Pis.

cesarskega grada nahaja se med drugim dragocena dvorna bukvarnica, ki ima okoli 350.000 knjig, nad 16.000 raznih rokopisov, nad 6.000 zvezkov muzikalij; čez 300.000 podob (jeklo- in lesorezov), in mnogo posebno redkih in znamenito-starijskih bukev in spisov. 19 tisoč goldinarjev je nakazano na leto tej knjigarnici za nakupovanje novih raznovrstnih literarnih děl; res pošteni denar, z katerem se bukvarnica leto na leto lahko verlo-zdatno pomnožuje. Vstop v to knjigarno je, izvzemši nedelje in praznike, vsaki dan od 9. do 4. ure vsakemu dovoljen.

Skozi dolgi prehod pri tleh prišel sem v manjši dvor, ki se zove „Schweizerhof“. Od letod se gre k levi po stopnjicah v cesarsko dvorno farno cerkev, na desno pa v cesarsko zakladnico (Schatzkammer). Zopet prekorakal sem dolgo vežo, in bil sem na glavnem osredku cesarskega domóvja, na cesar Francevem tergu, ki je opasan na vse štiri strani z visocimi poslopji. Ob sredi tega prostornega štiriogelnika vzdiguje se prekrasni dragoceni spominek, postavljen staremu očetu našega sedajnega svitlega vladarja, cesar Francu I. na čast. Na visokem, z osmerimi basreliefi ozališanem postamentu stoji 16 čevljev visoka bronasta podoba njegova; nekoliko nižej na ogljih pak je postavljenih čvetero, nad 9 čevljev visocih kipov v sedečem položaju, predstavlja v podobljene: vero, moč, pravico in mir. Napis tega spominka se glasi: „Populis meis amore meam“, t. j. ljubezen mojo (zapuščam) národom mojim. Ta rek je vzet iz poslednje volje (testamenta) rajnega cesarja Franca I. — Spominek je bil postavljen l. 1846., in da je res kolosálen, naj pové teža njegova, namreč 880 centov. — Oddelek obširnega poslopja, ki se dviguje na izhodni strani ravnokar opisanega Francovega terga, je prav za prav cesarski dom; v nasprotnem, t. j. v zapadnem traktu (oddelku) pa se nahaja pri tleh dvorna glavna straža. Vsaki opoldan se med sviranjem vojaške godbe spreminja, kar privabi vselej od sile občinstva vkup. O tej priliki je tudi naj ložej videti svitlega cesarja, kadar se nahajajo na domóv. Poleg glavne straže je videti na Francovem tergu viditi množina bogato opravljenih dvornih gardistov, stražnikov in žandarjev, ki opravljajo svojo imenitno službo. Sploh pa je na tem tergu celi dan vse živo ljudi, ker pelje tù cesta iz mesta v predmestja in zopet nazaj.

Zapustivši Francovi terg prišel sem skozi dolgo vežo na zunanji, z drevoredi in cvetičnimi gredicami okinčani dvorni terg, in tù ugledal sem zopet tri posebne znamenitosti. Ob désni široke ceste postavljen je na visokem kamnitem postamentu bronasti kip hrabrega vojskovodje nadvojvoda Karola. Vpodobljen je jezdajoč na čverstem (tudi bronastem) vrancu, visoko deržeč v zrak vihrajočo zastavo, kakor je namreč po zgodovinskem poročilu napeljeval v najvažnišem trenutku kardelo grenadirjev v kervavi bitki poleg Asperna l. 1809. in bil do takrat

skoraj vsemogočnega Napoleona I. kaj dobro našeškal. Ta spominek postavljen je bil l. 1860. — V enaki daljavi od široke ceste, in čisto v enakem položaju k levi dviguje se nadvojvod Karolovemu spominku v vsem prav zelo enaki kip hrabrega princ Evgen Savojskega. Kakor je bil nadvojvoda Karol prvi zlomil moč Napoleonovo, tako je bil princ Evgen strah Turčinom. Zarad nevidne male postave in zarad priproste rujavkaste obleke ta slavni vojskovodja spričetka celo od lastnih vojakov ni bil nič kaj obražtan; celo šalili so se z njim, rekoč: „Ta mali kapucinček ne bode populil Turkom veliko kocin iz brade“. Toda zgodovina nam o njem vse drugače govori; bil je on eden izmed najhrabrejših avstrijskih vojskovodjev iz vseh časov, in bolje se skoraj ni mogel okinčati zunajni cesarski dvor, kakor s kipoma ravnokar imenovanih dveh slavepolnih mož.

Zunajni dvorni terg bil je njega dni omejen od terdnjavskega obzidja, in prehodu, ki pelje iz cesarskega dvora, stale so konec terga nasproti terdnjavske dvorne, ali Francova vrata. Orjaški okrožni zid je sicer na mogočno besedo sedajnega svetlega cesarja Franca Jožefa pádel; vrata pa, ki so skozi vanj-ga odpirale pot v predmestja „Maria Hilf“, „Jožefovo mesto“ itd., ostale so menda kot spomin na nekdanje čase, in delajo z ravnokar omenjenima spominkoma simetrični triogelnik. Te zidarije bi bilo res tudi škoda podirati. Postavljena l. 1822. za vlado cesarja Franca I. nosi na čelu prislovico njegovo „Justicia fundamentum regnorum“, kar je po našem: „Pravica kraljestvu podlaga“. Cela širjava te stavbe znaša 38 sežnjev, in je razdelena v tri oddelke. Srednji ima petero vstricnih prehodov, skozi katere derdrajo kočije v eno mer ven in notri. Skozi srednjega izmed njih ne sme vendar nihče voziti, ker je edino odmenjen le za ekvipaže cesarskega dvora. Pridšemu skozi ravnokar popisana dvorna vrata razprostiral se je k desni pred manoj jako obširni „paradeplatz“. Okrog in okrog se je nahajalo že ljudstva od sile, ki je deloma pri tleh, deloma pa po nalašč vravnanih ódrih (tribunah) hotlo biti svadok velike vojaške slovesnosti, ki se je imela pričeti ob 8. uri. Vojaki v lepi opravi stali so že vvredjeni po obširni planoti. Ker svitlega cesarja ravno ni bilo doma, jih je pri tej slovesnosti namestoval eden Njihovih veleslavnih gg. sorodnikov (menim da slavnoznan vojskovodja nadvojvoda Albrecht). Ko le-tá od najodličniših višjih vojaških zapovednikov obdani in pospremljevani visokorodni gospod prijezdi v blišu naj krasnejše vojniške oprave do „paradeplatz-a“, zadonijo na enkrat čversti glasovi zapovednikov posamnih vojaških kardél, bobni zaropočejo, in vojaki se vstopijo v strogi red. Zdajci zajahajo visoki cesarski sorodnik z njihovim sijajnim spremstvom prek posamesnih kardél, in mimo vsacega jahaje svirala je dotična godba (menda njih enajstero) cesarsko himno „Bog ohrani“. Po skončanem tem ogledu jahali so omenjeni go-

podje do krasnega šotora, kateri je stal na severnem koncu „paradeplatza“, in pod katerem se je zdaj pričela vojaška sv. maša. Glavne dele sv. opravila odlikoval je gromoviti strel; godba pak je svirala navadno vojaško mašno pesem. Po skončani sv. maši so visoki poveljniki zasedeli zopet čile vrance, potem so zbrana kardela, v katerih so bile razun mornarstva zastopane menda vse verste avstrijske vojske, in tudi obnemogli (invalidi), defilirali mimo odličnega cesarjevega spremstva; — s tem pa je bila tudi vojaška slovesnost sklenjena. (Dalje prihodnjic.)

Šolsko obzorje.

Iz Gorice. Od 5. do 13. maja je bilo tu učiteljsko spraševanje, oglasilo se je 30 spraševancev, izmed katerih jih je nekaj med spraševanjem izstopilo.

Iz pedagogike so bila ta-la vprašanja: 1. Was sind hypothetische Schlüsse? Wann sind sie richtig, wann sind sie falsch? Beispiele sind anzuführen. 2. Was versteht man unter analytischer was unter synthetischer Methode? 3. Wie soll die Grammatik in der Volksschule gelehrt werden?

Iz slovenščine: 1. Samostalnikov rodilnik v edn., dvoj.; družilnik pa v množ. skazano v prostih stavkih. 2. Stopnjevanje in dotična splošna pravila pridevnikov: lep, gerd, koristen, mlad, sladek, čist, drag. 3. Razlika med deset, deseti, a, o; desetič; deseteri, deseteren, desetina, desetica, desetak, desetnik. 4. Pojasnjevanje svojivnikov ali komu je lastiti dejanje (čegavo je v stavkih a) sodim ga po svojih delih, b) sodim ga po njegovih delih, c) sodim ga po njunih delih, njenih delih, najnih, vajnih, njegovih delih. 5. Popraviti bilo bi to-le učencu: »Pomedi na tistemu kraju, ker niso zarasčene tla. Teci in reci strici, da naj bi delal, namesto pohajati. Ob kakšni uri greš jutri plavati? Dva lepa okna sta v našem poslopju. Kar je kupljeno, ne zaverzi. Jutri bom porekel možam, da ne začnejo kupiti oguleno in ponošeno blago. Ni pij iz tekočo vodo. Tečemu zajcu ni mogoče pot zapreti. Dojdočim pastirjam pripovejte dogodbo snidših se človekov. Pomni tole: prvo na naredi slabo nobenemu, drugo ne pojdi v slabe tovaršije. 6. Zdajnik dovršnikov in nedoveršnikov, prihodnik doveršnikov in nedoveršnikov kakor se rabita. 7. Potrebneemu prosilcu premožni ne odreka obilnega daru. Predrugčiti. 8. Poljedelec spomladi in jeseni. Konj, kokoš, oreh, drevo (kako), vozovlak, vozovlek.

Iz številjenja: 1. Letnina nekega je 954 gl., koliko mu pride na 7 mescov, 22 dni. (Rešiti je po laški praktiki z občnimi in desetinskimi delinami.) 2. Po koliko % moramo naložiti svoto 2280 gl., da jo v $\frac{3}{4}$ leta pomnožimo za $\frac{1}{40}$? 3. Valjcasta posoda meri v primeru 0.5 metr., v njej stoji voda 0.45 metr. na visoko, potopivši v njo kamen nepravilne podobe (neobtesan) se voda vzdigne za 0.32 metr., kolika je telesnina kamena? 4. Koliko vaganov moke derži molarica 3' globoka, 5' dolga, $2\frac{1}{2}$ ' široka, ako je 1 vagan 1.95 kočnišk.'? 5. Razviti je način delitve z dvocifernim delivcem (divizorjem) in s štircifernim deljencem (s celimi števili).

Iz nemščine: 1. Imenovalnik množine po različnih končnicah in to zadevalna splošna pravila. 2. Rodilnik. Katera besedna plemena se derzé z njim. Nekoliko primerov po tem. 3. Müssen, wollen (sama in z nedoločnikom), laufen, gehen, danken, begehren, anfangen in befürworten v preteklem času, po katerem